

Mr. sc. Omer ZULIĆ

Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla
omer.arhiv@gmail.com

UDK/UDC: 94:332:325(497.6)"1945/1948" Šabotić I. (049.3)

Izet Šabotić, TVRDA KORA I KRVAVE BRAZDE: Agrarna reforma i kolonizacija u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1948. godine, Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, Tuzla 2021, 369. str.

Bogati naučni opus prof. dr. Izeta Šabotića obogaćen je od 2021. godine publikacijom koja se bavi temom agrarne reforme i kolonizacije u Bosni i Hercegovini od 1945-1948. godine. Radi se o vrlo značajnoj i zahtjevnoj historijskoj temi, na čije istraživanje se odvažio navedeni autor. Knjiga je objavljena u izdanju Centra za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla. Referentnost i značaj knjige potpisuju eminentni naučnici: akademik prof. dr. Smail Čekić, prof. dr. Sead Selimović i prof. dr. Adnan Velagić. Naravno, i bosanskohercegovačka stručna, naučna, ali i šira javnost i historiografija je bogatija za još jednu, itekako aktuelnu i temeljito naučno istraženu i elaboriranu temu.

Knjiga se sastoji od slijedećih poglavlja:

- *Predgovor,*
- *Uvod,*
- *Agrarno-posjedovni odnosi u Bosni i Hercegovini do 1945. godine,*
- *Uslovi, okolnosti, pravne i organizacione osnove za izvođenje agrarne reforme i kolonizacije,*
- *Provođenje kolonizacije iz Bosne i Hercegovine u Vojvodinu,*
- *Provođenje agrarne reforme i unutrašnje kolonizacije u Bosni i Hercegovini,*
- *Zaključak,*
- *Izvori i literatura,*

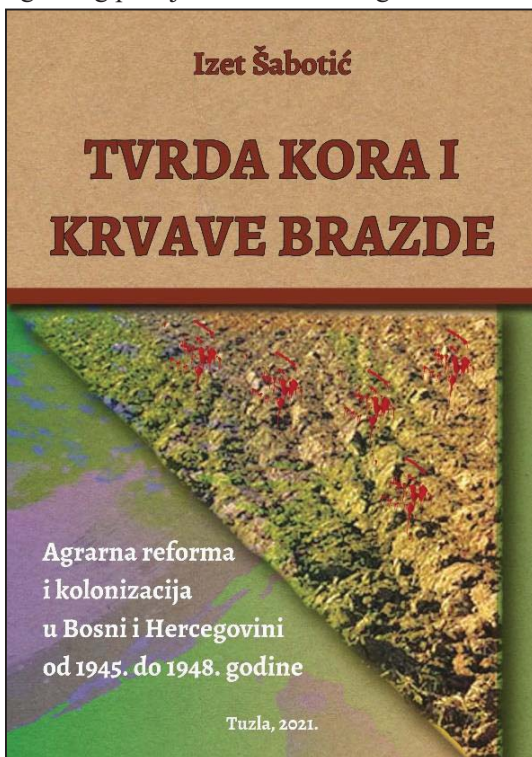
Na kraju knjige, autor donosi indeks imena, indeks geografskih pojmova, izvode iz recenzija i bilješke o autoru.

U *Predgovoru* (7-15) autor ističe da je proces agrarne reforme i kolonizacije u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1948. godine posmatran u kontekstu osobenih historijskih, društvenih, nacionalnih, etničkih, ekonomskih i socijalnih prilika početne faze izgradnje socijalističkih, društveno-ekonomskih odnosa u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji.

U uvodnom dijelu (15-21) autor se bavi nivoom istraženosti predmetne teme, te konstatuje da u bosanskohercegovačkoj historiografiji agrarna problematika socijalističkog perioda nije u dovoljnoj mjeri istraživana. Uzroke takvog stanja i odnosa autor nalazi između ostalog i u skučenosti slobode stvaralaštva, neophodnosti vremenske distance, te nepristupačnosti krucijalnih arhivskih fondova.

U poglavlju *Agrarno-posjedovni odnosi u Bosni i Hercegovini do 1945. godine* (21-51), autor opravdano istražuje navedenu temu do 1945. godine. Pri tome on analizira tri ključne faze agrarnog pitanja u Bosni i Hercegovini i to: do 1918. godine, zatim od 1918-1941, te agrarne odnose u toku Drugog svjetskog rata od 1941-1945. godina. Autor navodi da je agrarno pitanje na prostoru Bosne i Hercegovine u vrijeme osmanske uprave imalo svoje specifikume, koji su se ogledali u činjenici da su bosanske spahije uživale poseban tretman i povlastice po pitanju naslijeđivanja posjeda, te da su spahiluke u Bosni mogla dobiti samo lica iz Bosne. Osim toga, autor obrađuje i elaborora i bezuspješne reforme koje je Osmansko carstvo nastojalo provesti. Ne samo u Osmanskom carstvu, već i u austrougarskom periodu agrarna problematika je predstavljala jedno od gorućih pitanja toga vremena. Koliko je agrarno pitanje bilo složeno u

periodu austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini, najbolje ilustruje podatak da je između 1880. i 1910. godine pokrenuto 312.745 agrarnih sporova. Autor je posebnu pažnju posvetio rezultatima i posljedicama agrarne reforme od 1918-1941. godine, koja je bila brutalna, prije svega na štetu Bošnjaka, koji su u svom posjedu, nakon okončanja Prvog svjetskog rata, imali preko 62% zemlje. Stoga se po istraživanju autora, može zaključiti da je provođenje agrarne reforme i kolonizacije u Bosni i Hercegovini od 1918-1941. godine, imalo za cilj ne samo socijalne, već i duboke nacionalno-etničke i vjerske komponente, usmjerene ka oduzimanju zemlje od predstavnika jednog naroda, odnosno Bošnjaka i davanja iste Srbima. Promjene u oblasti agrarno-posjedovnih odnosa činili su dio sveobuhvatnih promjena u društveno-ekonomskoj strukturi države stvarane u

periodu 1941-1945. godina, sa napomenom da rukovodstvo KPJ nije imalo namjeru ići na proces provođenja agrarne reforme i kolonizacije prije oslobođenja zemlje.

U poglavlju *Uslovi, okolnosti, pravne i organizacione osnove za izvođenje agrarne reforme i kolonizacije* (51-81), autor je obradio nekoliko vrlo bitnih pretpostavki za izvođenje agrarne reforme i kolonizacije i to: *Prilike na selu nakon Drugog svjetskog rata, zatim, Političke pripreme za provođenje agrarne reforme i kolonizacije, Donošenje Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji i drugih pratećih propisa, te Organi i ustanove za provođenje agrarne reforme i kolonizacije.*

U poglavlju pod nazivom *Provođenje kolonizacije iz Bosne i Hercegovine u Vojvodinu* (81-127), autor preventivno obrađuje *Planove i tempo provođenja kolonizacije.* Autor argumentovano na osnovu historijskih izvora prvog reda donosi provjerene i precizne podatke koji govore o kolonizaciji. Preseljenje kolonista iz Bosne i Hercegovine u Vojvodinu vršeno je u pet etapa u posebno organizovanim transportima. U okviru navedenog poglavlja autor je posebno tretirao pitanje *Rezultata kolonizacije iz Bosne i Hercegovine u Vojvodinu* pri čemu donosi podatke vazane za prostore i naseljena mjesta koja su naseljavali kolonisti, broj porodica, članova, kuća, te drugim bitnim i relevantnim podacima. Autor posebno podvlači činjenicu da je procesom kolonizacije došlo do promjene strukture srpskog etničkog elementa na prostoru Bosne i Hercegovine. Takođe, naseljavanjem Vojvodine pretežno srpskim življem u demografskom pogledu naročito je osnažila srpska etnička zajednica, pri čemu je došlo do promjene etničke slike u korist srpskog nacionalnog elementa na prostoru Vojvodine.

Poglavlje *Provođenje agrarne reforme i unutrašnje kolonizacije u Bosni i Hercegovini* (127-319), kao težišno pitanje i predmet autorovog interesovanja, istraženo je kroz nekoliko bitnih i nezaobilaznih pitanja i to:

- *Prva faza agrarne reforme i obrazovanje zemljišnog fonda,*
- *Zakonska osnova za provođenje agrarne reforme i unutrašnje kolonizacije,*
- *Utvrđivanje agrarnih objekata i formiranje zemljišnog fonda,*
- *Provođenje agrarne reforme u 1947. i 1948. godini,*
- *Nepравilnosti i poteškoće u provođenju agrarne reforme i unutrašnje kolonizacije,*
- *Žalbeni postupci u procesu agrarne reforme i unutrašnje kolonizacije,*
- *Raspodjela zemljišnog fonda,*
- *Utvrđivanje korisnika zemljišnog fonda,*
- *Dodjela zemlje iz zemljišnog fonda u 1946. godini,*
- *Raspodjela zemlje tokom 1947-1948. godine,*
- *Seljačke radne zadruge,*
- *Arondacija zemljišta,*
- *Unutrašnja kolonizacija,*
- *Ukupni rezultati agrarne reforme i kolonizacije.*

Autor u kontekstu ukupnih rezultata agrarne reforme i kolonizacije konstatuje da su agrarnom reformom i kolonizacijom nakon Drugog svjetskog rata uništeni svi veći zemljišni posjedi, te da je reforma imala negativne ekonomske posljedice, jer je poljoprivrednu proizvodnju vratila gotovo na naturalnu privredu.

U *Zaključku* (319-327), autor konstatuje da su posljedice agrarne reforme i kolonizacije, provedene u vremenu od 1945-1948. godine u Bosni i Hercegovini bile obimne, dalekosežne i prepoznatljive. Kao glavni rezultat agrarne reforme i kolonizacije u Bosni i Hercegovini nameće se promjena vlasničkih odnosa, koja se više ogleda kroz državni i nacionalno-etnički, nego kroz ekonomsko-sociološki segment. Provođenjem agrarne reforme i kolonizacije ostvarile su se vjekovne težnje srpskog nacionalnog elementa da se na jedan radikalna način izmijene posjedovno-agrarni odnosi na prostoru Vojvodine u njihovu korist. U Bosni Hercegovini došlo je do značajnog siromašenja, posebno kod bošnjačkog nacionalnog korpusa, koji je agrarnom reformom postao najveći gubitnik.

Na kraju knjige autor donosi obimne i nezaobilazne izvore, prvenstveno arhivske fondove i zbirke koje je koristio u istraživanju i elaboriranju navedene teme. Dosljednost, ozbiljnost i studioznost autora prema istraživanoj temi najbolje potvrđuje činjenica obimnosti korištenih i istraživanih arhivskih fondova: Arhiva Bosne i Hercegovine, Arhiva Jugoslavije, Arhiva Tuzlanskog kantona, Arhiva Republike Srpske Banja Luka. Osim nezaobilaznih historijskih izvora prvog reda, autor navodi i obimne objavljene izvore, te imponentan broj korištenih knjiga, članaka, studija, rasprava, te štampe. Indeks ličnih imena i geografskih pojmova svakako su značajna olakšica svim čitaocima predmetne publikacije. Činjenica da knjigu prati naučni aparat sa 1.042 fus note, također svjedoči o temeljitom pristupu istraživanju teme, te naučno utemeljenim, argumentiranim i provjerljivim podacima, stavovima i zaključcima autora, iznesenim u samoj knjizi, koji daju potvrdu naučnom karakteru knjige.

Evidentno je da je pred nama značajno naučno djelo kako po svom predmetu istraživanja, sadržaju tako i metodološkom pristupu. Stoga knjigu *Tvrda kora i krvave brazde: Agrarna reforma i kolonizacija u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1948. godine*, autora prof. dr. Izeta Šabotića preporučujemo cjelokupnoj stručnoj, naučnoj, ali i široj javnosti.